

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Vaera:

Maddi Bir Dünyada Maneviyat

Tora bazen, temel öneme sahip bir şeyi, önemsiz ve yeri gelmişken rastgele söylenmiş gibi görünen bir ifade içinde bildirir. Bunun güzel bir örneğini, bu *peraşanın* başlarına yakın bir noktada görüyoruz.

Önceki *peraşada* Moşe'nin Tanrı tarafından, Bene Yisrael'i özgürlüğe çıkarmak üzere gönderildiğini ve gösterdiği ilk gayretlerin başarısızlıkla sonuçlandığını okumuştuk. Paro halkın gitmesine izin vermemekle kalmamış; Bene Yisrael'in çalışma koşullarını daha da ağır hale getirmişti. Yine daha önce yaptıkları sayıda tuğlalar üretmeleri gerekecekti, ancak artık bunun için kendi samanlarını kendileri toplamak durumundaydılar. Halk Paro'ya şikâyetinde bulundu, ardından Moşe'ye yakındılar ve sonra da Moşe Tanrı'ya yakındı: "Niçin bu halkın başına dert getirdin? Niçin beni gönderdin?" (Şemot 5:22).

Vaera *peraşasının* başında Tanrı, Moşe'ye, Bene Yisrael'i gerçekten de özgürlüğe kavuşturacağını söyler ve ona, bunu halka duyurması talimatını verir. Ardından şu sözleri okuruz:

Böylece Moşe bunu Bene Yisrael'e söyledi, ama [onlar], *ruhları kırık ve iş çok ağır olduğu için* onu dinlemediler. (Şemot 6:9)

İtalik yazı tipiyle yazılmış olan ifade yeteri kadar basit görünmektedir. Halk Moşe'yi dinlememiştir, zira Moşe daha önce onlara Tanrı'dan mesajlar getirmiş olmasına rağmen, sonuçta durumlarını iyileştiren hiçbir şey olmamıştır. Her gün hayatta kalma mücadelesi vermekle meşguldürler. Realitede herhangi bir temele sahipmiş gibi görünmeyen

ütüpik vaatler için hiç vakitleri yoktur. Moşe çözüm sunma konusunda geçmişte başarısız olmuştur. Dolayısıyla halkın, gelecekte bunun farklı olacağını düşünmesi için hiçbir sebep yoktur. Buraya kadar bakıldığında bu apaçık bellidir.

Ancak yüzeyin altında, fark edilmesi daha zor bir şeyler daha vardır. Moşe Yanan Çalılık'ta Tanrı ile ilk kez karşılaştığında, Tanrı ona liderlik etmesini söylemiş ve Moşe, halkın kendisini dinlemeyeceği gerekçesiyle bunu tekrar tekrar reddetmişti. Başka gerekçeleri de vardı. Ağzı laf yapan biri değildi. Konuşması ve dili ağırdı. "Sünnetsiz dudaklı" bir adamdı (Şemot 6:30). Belagatten yoksundu. Kalabalıkları dalgalandıracak bir karizması yoktu. İlham verici bir lider değildi.

Yine de sonuçta, Moşe'nin hem haklı hem de haksız olduğu anlaşıldı. Kendisini dinlemeyecekleri konusunda haklı çıkmıştı; ama bunun nedeni konusunda yanılmıştı. Bunun, Moşe'nin bir lider veya sözcü olarak başarısızlığıyla hiç ilgisi yoktu. Aslına bakılırsa Moşe'nin şahsıyla dahi hiç ilgisi yoktu. Halk dinlememişti, çünkü "ruhları kırık ve iş çok ağırdı". Başka bir deyişle: *Eğer halkın manevi durumunu iyileştirmek istiyorsan, öncelikle onların fiziksel durumunu iyileştirmelisin.* Bu, Yahudiliğin en insanileştirici yönlerinden biridir.

Rambam bunu *Şaşırılmışlar İçin Kılavuz* adlı eserinde vurgular. Tora'nın, der, iki amacı vardır:

ruhun refahı ve bedenın refahı.¹ Ruhun refahı ie yönelik ve manevi nitelikli bir Őeydir. Bedenin refahı ise, hukukun egemen olduğu, iş bölümünün bulunduğu ve ticaretin teŐvik edildiği sağlam bir toplum ve ekonomi gerektirir. Bedensel refaha, tüm fiziksel ihtiyaçlarımız tedarik edildiği zaman sahip oluruz; ama hiçbirimiz bunu tek başına yapamaz. Belli bir konuda uzmanlaŐırız ve kendi uzmanlığımızı baŐkalarına sunarken biz de onların uzmanlıklarından yararlanırız. İŐte bu nedenle iyi, sağlam ve adil bir topluma ihtiyaımız vardır.

Manevi baŐarı, der Rambam, maddi baŐarıdan daha yüksektir; ama öncelikle maddi baŐarıyı temin etmemiz gerekir, zira “büyük bir açlık, susuzluk, sıcak veya soğuktan muzdarip biri, herhangi bir fikri, kendisine baŐkaları tarafından iletirse bile kavrayamaz; ve buna kendi muhakemesiyle eriŐmesi de tabii ki çok daha zordur”. Başka bir deyişle, eğer temel fiziksel ihtiyaçlarımızdan yoksunsak, manevi doruklara eriŐmemizin hiçbir yolu yoktur. Ruhu ağır iŐler nedeniyle kırık olduğu zaman, halk, Moşe gibi birini dinleyemez. İnsanların manevi durumunu iyileştirmek istiyorsanız, öncelikle onların fiziksel koşullarını iyileŐtirmelisiniz.

Modern zamanlarda bu fikre klasik ifadesini New York’lu iki Yahudi psikolog, Abraham Maslow (1908-1970) ve Frederick Herzberg (1923-2000) vermiŐtir. Maslow’un merakını cezbeden bir soru vardı: Neden bu kadar çok insan hiçbir zaman tam potansiyellerine eriŐememiŐtir? Maslow ayrıca – tıpkı daha sonraları pozitif psikolojinin yaratıcısı olan Martin Seligman gibi – psikolojinin yalnızca hastalığın tedavisine değil, zihin sağlığının pozitif teŐvikine de odaklanması gerektiğine inanıyordu. İnsan beynine dair araŐtırmalara yaptığı en ünlü katkısı, “ ihtiyaçlar hiyerarŐisi” kuramıydı.

Biz sadece bir istek ve arzular demetinden ibaret değiliz. EndiŐelerimizin belirgin bir düzeni ve sıralaması vardır. Maslow beŐ düzey saymıŐtır. İlki *fizyolojik* ihtiyalarımızdır: yiyecek ve barınma, temel hayatta kalma gereksinimleri. Ardından *güvenlik* ihtiyaçları gelir: bize baŐkaları tarafından verilebilecek zararlara karŐı korunma. nc sırada *sevgi ve aidiyet* ihtiyaımız vardır. Onun üzerinde *tanınma ve saygınlık* arzumuz gelir. Ve daha da yüksekte, *kendini gerçekleŐtirme* vardır: potansiyelimizi gerçekleŐtirme, olabileceğimizi ve olmamız gerektiğini bildiğimiz kiŐi haline gelme. Sonraki yıllarında Maslow bunlara daha yüksek bir

aŐama daha eklemiŐtir: *kendini aŐma*, özgecilik ve maneviyat yoluyla benliğin üzerine yükselme.

Herzberg tüm bu yapıyı, fiziksel ve psikolojik faktörler arasında bir ayırım yapmak suretiyle basitleŐtirmiŐtir. İlkine *Adam ihtiyaçları*, ikincisine ise *Abraham (Avraam) ihtiyaçları* adını vermiŐtir. Herzberg özellikle insanları iŐyerinde nelerin motive ettiğiyle ilgileniyordu. 1950’li yılların sonlarında bir Őeyin farkına vardı (bu, daha yakın zamanda Amerikalı-İsrailli ekonomist Dan Ariely tarafından yeniden canlandırılmıŐ bir fikirdir): İnsanı motive eden etkenler, para, maaŐ ve maddi ödüllerden (hisse senedi opsiyonları vb.) ibaret değildi. İnsanlar sırf siz onlara daha çok para ödediğiniz için daha iyi, daha gayretle veya daha yaratıcı bir Şekilde çalıŐacaklar diye bir kural yoktur. Motivasyon alanında para belli bir düzeye kadar iŐe yarar, ama bunun ötesinde, gerçek motive edici, geliŐme, yaratma, anlam bulma ve en yüksek yeteneklerinizi büyük bir amaca vakfetme olanağının sunulmasıdır. Para bizim Adam ihtiyaçlarımıza hitap eder; anlam ise Avraam ihtiyaçlarımıza.

Nesiller boyunca Yahudiler ve Yahudilik, diğer birçok uygarlık ve inançtan daha fazla olmak üzere, bu gerçeği dikkate alma ve tamamen ona göre yaŐama eğilimini ortaya koymuŐtur. Çoğu dinler *kabullenme kültürleridir*; kadercidir. Yeryüzünde fakirlik, açlık ve hastalık vardır, çünkü dünyanın hali böyledir; Tanrı dünyayı böyle yapmıŐtur ve böyle olmasını istemektedir. Evet, mutluluk, nirvana veya saadet bulabiliriz, ama bunu elde edebilmek için, meditasyonla veya bir manastıra çekilerek veya uyuŐturucularla veya transa girerek veya gelecek dünyada bizi beklemekte olan mutluluğu sabırla bekleyerek bu dünyadan kamanız gerekir. Din, acıya karŐı insanların afyonudur.

Yahudilik kesinlikle bu değildir. Dünyanın fakirlik ve acıları söz konusu olduğunda bizimki bir kabullenme değil, *protesto inancıdır*. Tanrı insanların fakir, a, hasta, baskı altında, eğitimsiz, haklarından mahrum bırakılmıŐ veya istismara maruz halde olmalarını istemez. Bizi bu konuda kendi görevlileri olarak tayin etmiŐtir. Kurtarma iÇinde O’nun ortakları olmamızı ister. Bu nedenledir ki bunca Yahudi, hastalıklarla mücadele eden doktorlar, adaletsizlikle savaŐan avukatlar veya cehaletle mücadele eden eğitimciler haline gelmiŐlerdir. Yahudilerin çok sayıda nc (ve Nobel dl sahibi) ekonomist üretmiŐ olmalarının sebebi

¹ Rambam, *Şaşırılmışlar İçin Kılavuz* III:27.

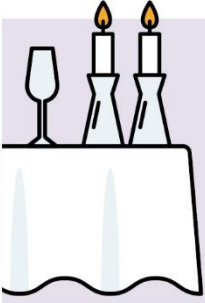
kesinlikle budur. Michael Novak'ın (Irving Kristol'dan alıntı yaparak) yazdığı gibi:

Yahudi düşüncesi belli bir muntazam dünyevilik konusunda kendisini her zaman rahat hissetmiştir. Buna karşılık, Hıristiyanlık her zaman öteki dünyaya doğru bir çekim duymuştur. Yahudi düşüncesi, özel mülkiyete yönelik samimi bir yatkınlığa sahip olagelmışken, erken bir dönemden itibaren özellikle rahipler ve keşişler arasında ifade edilmiş olan Katolik düşüncesi, inananlarının dikkatini, ısrarlı bir şekilde, bu dünyanın aktivite ve çıkarlarının ötesinde, gelecek dünyaya yönlendirmeye çalışmıştır. Bunun bir sonucu olarak, kanun ve peygamberler tarafından eğitilmiş oldukları için, sıradan Yahudiler ezelden beri kendilerini daha çok bu dünyada evlerinde hissetmişler, buna karşılık sıradan Katolikler bu dünyayı bir ayartma vadisi olarak ve insanın dikkatini asıl işten, yani gelecek dünyaya hazırlıktan alıkoyan bir etken olarak görmüşlerdir.²

Tanrı'yı sadece gelecek dünyada değil, bu dünyada da bulmak gerekmektedir. Ama maneviyatın doruklarına tırmanabilmemiz için öncelikle maddi ihtiyaçlarımızı gidermemiz gerekir. Avraam, Adam'dan daha büyüktü, ama Adam, Avraam'dan önce gelmişti. Fiziksel dünya sert olduğu zaman, insanın ruhu kırılır ve insanlar, Tanrı'nın sözünü, Moşe gibi biri tarafından iletildiği zaman bile duyamazlar.

Berdiçev'li Rabi Yitshak bunu güzelce ifade etmişti: "Başkasının manevi durumunu ve kendi fiziksel ihtiyaçlarını dert etme. Başkasının fiziksel ihtiyaçlarını ve kendi manevi durumunu dert et."

Fakirliği hafifletmek, hastalıkları tedavi etmek, hukukun egemenliğini temin etmek ve insan haklarına saygı göstermek: bunlar da en az dua ve Tora öğrenimi kadar manevi birer ödevdir. Yanlış anlaşılmasın; dua ve Tora öğrenimi daha yüksektir, ama diğerleri önceliklidir. Çünkü ruhları kırık ve işleri ağır olduğu zaman, insanlar Tanrı'nın mesajını duyamazlar.

Şabat Sofrasında

1. Sizin için en önemli olan hangisidir, fiziksel refahınız mı, yoksa zihinsel, duygusal ve manevi refahınız mı?
2. Yahudilik fiziksel ve maneviye eşit oranda mı odaklanır? Neden?
3. İnsanlara hem fiziksel hem de manevi refahları açısından yardım etmeyi amaçlayan aktivistler haline nasıl gelebiliriz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbitsacks.org/covenant-conversation-family-edition/spirits-in-a-material-world/>

Family Edition şimdi Türkçe!

² Michael Novak, *This Hemisphere of Liberty* [Özgürlük Yarıküresi] (Washington, DC: American Enterprise Institute, 1990), 64.